

Södertörns högskola | Interkulturell Lärarutbildning mot förskola,
kombinationsutbildning, Utbildningsvetenskap C 30 hp
Examensarbete 15 hp| Vårterminen 2013

"*Hen!* Är inte det en sådan där feministisk grej...?"

En studie om hur förskolepersonal uppfattar ett användande av det könsneutrala pronomenet *hen* inom förskolan

Av: Sara All och Frida Gustafsson
Handledare: Åsa Larsson

Abstract

Title: ”*Hen!* Isn’t that one of those feminist things...?”

A study of how preschool employees perceive a usage of the gender neutral pronoun *hen* within Swedish preschools

Authors: Sara All and Frida Gustafsson

Keyword: gender-neutral, *hen*, gender, pronoun

The purpose of this study is to investigate how preschool employees perceive a usage of the gender-neutral pronoun *hen* within Swedish preschools. Our questions are: ”How do the preschool employees in this study perceive the possibility of using *hen* as a gender-neutral pronoun within the preschool environment?” and ”Do they think that there are any fields of usage of *hen* that can be applied in this environment?”

This study was carried out with a qualitative method of investigation and 11 qualitative research interviews with preschool employees from five different preschools. The recorded empirical information was documented with a dictaphone whereupon the data was transcribed and analyzed.

The study revealed how the informants perceived gender and sex in the preschool environment. We interpreted this perception as a reflection of the attitudes to the word *hen* among the informants. The results showed to what extent the preschool employees used pronouns like *hon/han*. We interpreted that the perspective among the informants when discussing gender and gender identity was biological and heteronormative. The informants claimed that they did not make any difference between girls and boys and they felt that they were working from an individual perspective. However, on the contrary, we proved the opposite.

Our conclusion is that the informants found it difficult to see the range of application of the gender-neutral pronoun.

Sammanfattning:

Titel: ”Hen! Är inte det en sådan där feministisk grej...?”

En studie om hur förskolepersonal uppfattar ett användande av det könsneutrala pronomenet *hen* inom förskolan

Författare: Sara All och Frida Gustafsson

Nyckelord: könsneutralt, *hen*, genus, pronomen

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur förskolepersonal uppfattar en användning av det könsneutrala pronomenet *hen* inom förskolan. Våra frågeställningar är: ”Hur uppfattar förskolepersonalen möjligheten att använda *hen* som könsneutralt pronomen inom förskolan?” samt ”Anser förskolepersonalen att det finns några användningsområden där det könsneutrala pronomenet *hen* kan ingå?”.

I denna undersökning användes en kvalitativ undersökningsmetod där vi utförde 11 kvalitativa forskningsintervjuer med förskolepersonal från fem förskolor. Den inspelade empirin dokumenterades med hjälp av diktafon som sedan transkriberades och analyserades.

I studien framkom hur informanterna uppfattade genus och kön på förskolan. Vi tolkade att den uppfattningen speglade informanternas inställning till ordet *hen*. Undersökningen visade på i hur stor utsträckning förskolepersonalen använde sig av pronomen som *hon/han*. Vi tolkade att informanterna har utgått ifrån ett biologiskt och heteronormativt perspektiv när de talat om kön och könsidentitet. De uttryckte att de inte gjorde skillnad på "flickor" och "pojkar" och ansåg att de arbetade utifrån ett individperspektiv men istället påvisades motsatsen.

Vår slutsats är att informanterna hade svårt att se användningsområden med ett könsneutralt pronomen.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Sammanfattning	3
INLEDNING	6
1. Litteraturgenomgång	8
1.1 Centrala begrepp	8
1.1.2 <i>Hen</i>	8
1.1.2.1 Debatten om <i>hen</i> inom svensk media	9
1.1.2.2 Förskolan Egalia	10
1.1.3 Kön	11
1.1.3.1 Könsidentitet	12
1.1.4 Genus	13
1.1.4.1 Genus på förskolan	13
1.2 Feminism och queer teorier	15
1.2.1 Från feminism till feministisk poststrukturalism	15
1.2.2 Queer teori	16
1.3 Tidigare forskning	18
1.3.1 Eidevalds avhandling	18
1.3.2 Hellmans avhandling	19
1.3.3 Senaste forskningen kring <i>hen</i>	20
2. Syfte och frågeställningar	22
2.1 Syfte	22
2.2 Frågeställningar	22
3. Metod	23
3.1 Val av metod	23
3.2 Vetenskaplig ansats	23
3.3 Urval	24
3.4 Datainsamling och genomförande	25
3.5 Forskningsetiska övervägande	25
3.6 Bearbetning och analys	26

3.7 Generalisering.....	26
4. Resultat.....	27
4.1 Tema.....	27
4.1.1 Hur förskolepersonal uppfattar en användning av det könsneutrala pronomenet <i>hen</i> inom förskolan?.....	27
4.1.2 Anser förskolepersonalen att det finns några användningsområden där det könsneutrala pronomenet <i>hen</i> kan ingå?.....	29
4.1.3 Dilemma.....	31
4.1.3.1 Hur kommer föräldrar att reagera?.....	31
4.1.3.2 Barn som överskrider stereotypa könsroller.....	32
4.1.3.3 Språk och kultur.....	33
5. Diskussion.....	35
5.1. Heteronormen.....	35
5.2 En uppfattning om två kön.....	35
5.3 Barn som överskrider stereotypa könsroller.....	36
5.4 Barnen är för små för att förstå.....	37
5.5 Barnen måste lära sig en god svenska.....	38
5.6 Vi gör inte skillnad på flickor och pojkar.....	38
6. Metoddiskussion.....	39
7. Vidareforskning.....	40
Litteraturförteckning.....	41
Bilaga 1.....	45

Inledning

Vi är nu inne på vår sista termin på interkulturella lärarutbildningen med inriktning mot förskola. Under dessa tre år som vi nu studerat så har vi inte vidrört normkritik inom förskolan vid något tillfälle under utbildningen förutom de gånger det varit på vårt egna initiativ. Utbildningen innehåller 21 kurser, endast två av dem har haft ett medvetet genusperspektiv. Med den erfarenheten i åtanke funderar vi över om det är så att det råder en bristande kunskap i ämnen som berör genusvetenskap och normkritik bland förskolepersonal inom förskolan? Vi kan ibland uppleva att den rådande normen i samhället och den förskolenorm som råder inom svensk förskola många gånger kan vara ett hinder för att kunna arbeta utifrån begrepp som normkritisk pedagogik.

Begreppet har fungerat som ett arbetsredskap för att visa på hur olika normer samverkar och skapar maktbalanser inom olika pedagogiska praktiker, samt hur man kan utmana dessa normer (Bromset & Darj 2010, s.13).

Kan det till och med bli så att förskolans arbete i själva verket blir ett upprätthållande av samhällets normer där vi på sätt och vis osynliggör maktförhållanden genom att ändå fokusera på det avvikande? Vi tycker oss kunna se att en förändringsprocess är igång på många förskolor i Sverige där personal får möjligheten att bli mer medvetna inom dessa områden.

I januari 2012 lanserades Lundqvists barnbok *Kivi och monsterhund* (2012) som då blev Sveriges första barnbok med det könsneutrala pronomenet *hen*. Istället för att använda pronomen som hon och han, använder Lundqvist genomgående *hen* som pronomen. Det här skapade en stor debatt i svensk media under senare delen av 2012 och fick Sverige att på sätt och vis välja sida antingen för eller emot ett användande av ett könsneutralt pronomen. I Stockholm finns det en förskola som heter Egalia som valde att ta till sig ordet och som nu medvetet använder det tillsammans med barnen. Det får oss att vilja veta om ordet spridit sig till fler förskolor. Vi undrar hur förskolepersonalen förhåller sig till ett nytt ord som *hen* och om de kan se en användning av ett könsneutralt pronomen inom förskolan? Förskolan ska arbeta utifrån styrdokument som läroplan, verksamhetsplan och likabehandlingsplan och de ska alla vila på förskolans värdegrund.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen (Lpfö98, reviderad 2010, s.4).

Med denna studie vill vi undersöka hur förskolepersonal uppfattar ett användande av det könsneutrala pronomenet *hen* inom förskolan? Är det så att förskolepersonal ser ett användande av *hen* som en resurs i sitt arbete med barnens identitetsutveckling?

1. Litteraturgenomgång

Användning av *hen*

I uppsatsen har vi valt att i texten använda oss av det könsneutrala pronomenet *hen* som ett tillägg till personliga pronomen som hon/han. Vi vill på detta sätt ge läsaren möjlighet att få bekanta sig med det ord som denna uppsats berör.

- Hon och han kommer endast att finnas med i texten när en informant använt sig av detta ord eller om vi citerar något ifrån litteraturen. Annars har vi valt att skriva *hen* på grund av att vi anser att pronomen som hon eller han inte är relevant för studien.
- *Hen* kommer att kursiveras varje gång vi nämner ordet, undantaget då vi syftar på person.

1.1 Centrala begrepp

Det könsneutrala pronomenet *hen*, kön, könsidentitet och genus är centrala begrepp som vi valt att förklara mer ingående här nedan.

1.1.2 *Hen*

I Nationalencyklopedin (2013) så går det att läsa ”*hen*, könsneutralt pronomen istället för pronomen som hon och han” (NE 2013). Edlund, Erson och Milles förklarar i *Språk och kön* (2007) att i svenskan och även i många andra språk så använder vi oss av pronomen som hon och han när vi syftar på en person. När vi benämner en person vid ett personligt pronomen anger vi på samma gång om det är en kvinna eller man vi syftar på. Men ser vi till det finska språket så finns det undantag till exempel använder de sig av ordet *hän* som syftar på både en kvinna och en man. I kinesiskan så används ordet *ta* som även det syftar på båda könen. Ordet *ta* skiljer sig ifrån finskans *hän* när det endast gäller i talspråket, i skriftspråket så anger skrivtecknet kön (Edlund, Erson & Milles 2007, s.185). I svenska språket har vi sedan lång tid tillbaka använt ett generiskt han när det inte varit relevant i sammanhanget eller könet har varit okänt. Det finns dock ett undantagsfall och det är när pronomenet syftar på substantivet människa, då används hon. Ett generiskt han har kritiserats ifrån feministiskt håll där de menar att de osynliggör kvinnor och att det strider mot språkkänslan av att använda sig av ett pronomen som har en tydlig könskomponent i ett könsneutralt syfte. 1967 diskuterades det om det skulle finnas en möjlighet att skapa ett könsneutralt pronomen i det svenska språket.

Idén var att det skulle vara könlöst och syfta på både kvinnor och män men det bedömdes som praktiskt ogenomförbart. Även andra alternativ som hn, hoan och haon har varit uppe till diskussion där försöket varit att plocka bort respektive få med båda vokalerna från hon och han. Det förslag som fått störst genomslagskraft är att samordna han/hon respektive han och hon något som tillämpats i viss utsträckning i lagtext (Edlund, Erson & Milles 2007, s.186-187).

Språkrådet – Institutet för språk och folkminnen (2013) förklarar ett användande av ordet *hen*. Det används i första hand av personer som inte känner att de tillhör eller vill bli uppdelade som kvinna eller man. Det kan även användas i mötet mellan en förälder och sitt barn när föräldern inte vill pressa in barnet i gamla könsrollsmönster. Den här typen av användning har en viss spridning inom hbtq, hetero- bisexuell- trans och queer och är upp till var och en att avgöra om de vill benämna sig som *hen* och att det ofta är ett sätt att ge uttryck för könsidentitet eller för en ideologisk hållning. Det är svårt att säga om ordet *hen* i framtiden kommer att bli accepterat och sprida sig i det breda allmänspråket något som tiden får utvisa. *Hen* används även för att förenkla språket och för att slippa omständiga omformuleringar som hon eller han när det talas allmänt om personer men där det även går att använda ordet *den* (Språkrådet 2013).

1.1.2.1 Debatten om *hen* inom svensk media

I och med att ordet fortfarande anses som ett nyord och inte hunnit få genomslagskraft i svenska samhället så finns det inte så mycket litteratur inom detta ämne. Av den anledningen så vill vi lyfta den mediala debatt som berört många människor och har därför valt att beröra den här i vårt arbete. År 2012 introducerades ordet *hen* i medier, detta i samband med att Lundqvists barnbok *Kivi och monsterhund* (2012) kom ut på marknaden. Debatten tog fart om det könsneutrala ordet och det väckte många starka känslor där vissa välkomnade ordet medan andra blev upprörda och förkastade det och där *hen* sågs av många som ett politiskt ställningstagande. Det var i bloggen Brännpunkt i Svenska Dagbladet (2012) som diskussionen drog igång genom en debattartikel där Milles, Salmson och Tomicic lyfte fram *Kivi och monsterhund* (2012). De menade att det behövdes ett nytt ord i svenska språket och att ordet *hen* ger möjlighet att möta världen mer förutsättningslöst. De betonade i slutet av sin artikel att det inte handlade om att ta bort hon eller han utan att det istället skulle läggas till något, att kunna ge tre möjligheter istället för två (Brännpunkt 2012). Lundqvist själv säger i en intervju i Göteborgs-Posten att *hen* ville skriva en bok som riktade sig till barn istället för

till flickor eller pojkar och därför blev valet att använda sig av ordet *hen*. Lundqvist beskriver att det var befriande och lustfyllt att slippa fokusera på en flicka eller en pojke i boken och på så vis undvika stereotyper (GP 2012).

Det finns forum som tagit till sig ordet och där det används flitigt, i den feministiska tidsskriften *Ful* (2013) och i stora delar av queer - och transmiljöer. Fuls redaktion tog beslutet att börja använda ordet *hen* 2007 för att de inte tror på tvåkönsmodellen, som syftar på en föreställning om endast två kön. De menar att de inte förnekar att det finns en sådan modell men de anser att den begränsar och att dess existens många gånger förminskar människors valmöjligheter gällande könstillhörighet (Tidsskriften *ful* 2013).

1.1.2.2 Förskolan Egalia

Egalia är en förskola i Stockholm som är hbt -certifierade genom RFSL – Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter . Det innebär att förskolan tillämpar sig kunskap i genus och jämställdhetsfrågor samt skapar ett öppet klimat för hbt -familjer. Certifieringen är som ett kvitto på att ett systematiskt arbete utförs och fungerar även utåt sett som ett redskap. På RFSL:s hemsida förklaras certifieringen:

Sedan 2008 erbjuder RFSL hbt -certifiering, som innebär ett synliggörande av att en organisation arbetar strategiskt i syfte att erbjuda en god arbetsmiljö för anställda och ett respektfullt bemötande av patienter/klienter/brukare utifrån ett hbt – perspektiv (RFSL 2013).

Vart tredje år sker en om certifiering där en uppföljning av förskolans arbete görs, något som Egalia nu står inför. Vi tycker det är relevant att som bakgrundsinformation till vår studie ta del av hur de tänker på Egalia kring ett användande av ett könsneutralt pronomen på förskolan då det används flitigt i verksamheten. Här följer en sammanfattning av en telefonintervju med Egalias förskolechef Rajalin, som var med när Egalia startades 2010. Rajalin beskriver hur de arbetar med ordet *hen* på förskolan Egalia:

Rajalin berättar att ordet *hen* är bra i många sammanhang. Hen förklarar att det ger barnen fler möjligheter än bara två till att kunna identifiera sig, att det på något vis blir friare för barnens tankeverksamhet. Personalen tänker medvetet på hur de samtalar med barnen och använder könsneutrala ord i alltifrån litteratur till benämning av olika yrken. Barnen får då möjlighet att se sig själva och kan identifiera sig med yrket eller rollen oavsett kön. Hen säger att de inte vill överföra de gamla stereotypa könsrollerna till barnen. Rajalin talar om att det allra bästa

är att använda egennamn. Det finns de som inte vill bli kallade hon eller han och det är skäl nog till att använda *hen* förklarar Rajalin. Hen säger att det inte handlar om att beröva barnen sitt kön.

Rajalin tror att ordet kommer vara vedertaget om 10 år och ingen kommer då att reagera över det. Avslutningsvis beskriver Rajalin att alla familjer finns representerade på Egalia men att det givetvis blir en trygg plats för regnbågsfamiljer när de slipper känna sig avvikande och ifrågasatta hos dem.

1.1.3 Kön

Fram till senare delen av 1900-talet så har begreppet kön använts på ett ofta glidande och diffust sätt. Många gånger var det bara kvinnor som tycktes innefatta begreppet och forskning bestod mestadels av att koncentreras till just kvinnors liv och sysselsättning. Men ibland berörde de både kvinnor och män. Grunden för forskningen baserades ofta på biologi och det personliga förhållandet mellan könen. Detta synsätt grundade sig ofta på gamla traditioner där fokus hamnade på kropparnas olika funktion när det gäller fortplantningsprocessen. Om du ser kön utifrån biologiska faktorer såsom könsorgan, kromosomer och hormoner kan du utifrån dessa faktorer kategorisera individer som antingen kvinnor eller män (Edlund, Erson & Milles 2007, s.28,31).

Magnusson förklarar i *Genusforskning inom psykologin – bidrag till psykologisk teori och praktik* (2003) att inom psykologisk forskning så har kön gjorts relevant utifrån olika sätt. Det vanligaste sättet att psykologiskt förstå kön har varit att fokusera på skillnader mellan kvinnor och män. Detta synsätt är vanligt inom västerländsk kultur och därför också inom psykologisk teori där kön uppfattas som två distinkt åtskilda eller motsatta uppsättningar av olika egenskaper som karakteriserar kvinnor och män. Forskarnas mål och syfte har antingen varit att sätta fingret på vad femininitet och maskulinitet verkligen är eller så har de försökt finna könsskillnader i någon specifik egenskap som till exempel olika intellektuella eller omvårdande förmågor. Magnusson menar att det är viktigt att forskaren uppmärksammar att det finns variationer bland kvinnor respektive bland män och att det finns en risk att det glöms bort när forskningen tar fasta på psykologiska skillnader mellan kvinnor och män och utnämner de som enhetliga grupper. Magnusson fortsätter med att förklara att uppfattningen om kön även kan definieras som ovidkommande. Detta synsätt bygger på en liberal ideologi där tanken om kön är att det inte är något som vi behöver bry oss om. De menar att det är

individens egenskaper och förmågor som enbart räknas och det oavsett kön.

Genusvetenskaplig forskning tar sin utgångspunkt i att samhället bygger på grupperingar som bidrar till att människor uppfattas utifrån två motsatta kön (Magnusson 2003, s.23-25).

Dolk berättar i *En rosa pedagogik* (2011) om två olika sätt att förstå sig på kön. Den ena gruppen forskare fokuserar på skillnader mellan könen medan den andra gruppen ser kön som något som är föränderligt och komplext och som skapas mellan olika maktordningar. Dolk vill poängtera att det är mer problematiskt än så och att det inte går att se flickor och pojkar som om de ingick i homogena grupper. Med ett intersektionellt perspektiv innebär det att kön inte är en kategori som går att analyseras enskilt utan det finns flera faktorer som spelar in hur vi själva och andra uppfattar vårt sätt att skapa kön. Maktordningar som etnicitet, religion, sexualitet, funktionsförmågor, ålder och klassbakgrund har alla stor betydelse för att skapa kön (Dolk 2011, s.50).

1.1.3.1 Könsidentitet

Begreppet könsidentitet började användas på 1960-talet inom psykiatri i syfte att kunna beskriva förloppet vid könskorrigeringar av barn med obestämt kön. När vi talar om könsidentitet i Sverige idag brukar vi mena en persons subjektiva självupplevelse av att tillhöra ett visst kön (Eidevald 2011, s.33). Psykologiskt kön eller könsidentitet ses som något som finns i den enskilda individens inre och som inte alltid är observerbart utifrån (Magnusson 2003, s.23).

RFSL förklarar begreppet könsidentitet som att kön kan bestå av olika delar där biologiskt kön, socialt kön och mentalt kön ingår. Det är utifrån dessa delar som avgör en persons könsidentitet. Det biologiska och sociala könet hamnar ofta i fokus när kön kommer på tal men det är viktigt att betona att det även finns ett mentalt kön. Mentalt kön innebär hur personen känner sig innerst inne. Det kan vara att du känner dig som kvinna, man, ingetdera, blandat eller att du växlar mellan att känna dig som kvinna och man. Om det sociala och biologiska könet stämmer överens så brukar inte personer fundera så mycket över det mentala könet utan det är mer när det inte överensstämmer som det brukar finnas ett behov av att identifiera sig själv. Om du till exempel biologiskt ser ut som en man och även beter dig socialt som en man så kan du ändå känna dig mentalt som en kvinna (RFSL 2013). På Diskrimineringsombudsmannens hemsida *Plan mot diskriminering och kränkande behandling i förskolan* (2013) går det att läsa att alla människor har könsidentitet och könsuttryck. Det

innebär en persons identitet i form av kläder, kroppsspråk och beteende. DO arbetar med att skydda de barn som hela tiden eller periodvis skiljer sig från samhällets könsnormer när det gäller sin könsidentitet (DO 2013).

1.1.4 Genus

Hirdman berättar i *Genus- om det stabilas föränderliga form* (2001) att kvinnoforskare på 1980- talet använde ordet som en översättning på engelskans gender som både betyder slag/sort och kön, som i "det täckta könet", the fair gender. Ett ord som flitigt förekom inom feministisk forskning. Begreppet genus användes från början av språkforskare och togs som ett nytt ord som var oförstört och andades nya möjligheter. Vitsen med detta lingvistiska begrepp var att det behövdes ett ord för att återta och markera den feministiska trosövertygelsen. Hirdman förklarar att det bakom de fasta formerna "kvinnor" och "män" döljer sig fostran, tvång och underordning. Ett nytt begrepp behövdes för att belysa och analysera kvinnors underordning som både kvinnor och män är delaktiga i. Nya ord och nya berättelser krävs menar Hirdman, då människor har en förmåga att falla i glömska när det kommer till denna maktordning (Hirdman 2001, s.11-12). Hirdman tydliggör att de tankar, föreställningar och vanor som finns om kön är en mänsklig uppfinning. Genus förstås som något som suddar ut den hårda uppdelningen av kön/ kropp - och genus. Begreppet är praktiskt att använda då det inte bara handlar om det kroppsliga utan även präglar de tankar vi har om kvinnligt och manligt (Hirdman 2001, s.16).

1.1.4.1 Genus på förskolan

Relevant för vår undersökning är att se bakgrundshistorien när det gäller genus och jämställdhetsarbete på förskolan. Lenz Taguchi och Eidevald skriver att det gjorts jämställdhetsåtgärder i Sverige sedan 1960- och större del av 1970- talet. Detta arbete riktade sig främst till skolan då förskolan inte var utbyggd för alla. Jämställdhetsarbetet i det pedagogiska arbetet handlade om att de vuxna skulle agera förebilder för barnen. Flickor främjades till att anta ett mer maskulint beteende för att hävda sig mot pojkarna. Det motsatta var otänkbart, som att uppmuntra pojkar till att bli mer som flickor då det inte ingick i det könsneutrala tänket. Det neutrala kom därför att stå för det manliga och maskulina (Eidevald & Lenz Taguchi 2011, s.21-22).

Jämställd förskola - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete (2006) uppmärksammar ett antal projekt som varit betydande för förskolor i Sverige. Bland

annat Tittmyrans och Björntomten, förskolor i Gävleborgs län där de hade jobbat medvetet med jämställdhet. 1996 tog Länsstyrelsen initiativ till projektet med syftet att ta reda på om flickors och pojkars könsroller gick att vidga och på det sättet ge dem fler möjligheter i livet. Majoriteten av personalen ansåg att de redan arbetade jämställt och att de inte gjorde några skillnader på flickor och pojkar och de gick in i projektet med tron om att de skulle bevisa detta. Deras attityd kom att ändras efter arbetets gång då de började spela in varandra, både på film och ljudinspelning och fick se verksamheten med nya ögon. Personalen reste till Island där de besökte förskolor med "Hjallipedagogik", vilket betyder att barnen antas utveckla sina intressen och förmågor i könsuppdelade grupper. Tittmyran och Björntomten är kända för att arbeta kompensatoriskt, inspirerade av "Hjallipedagogiken". Att arbeta kompensatoriskt innebär att barnen delas upp i grupper utifrån kön. Syftet med denna uppdelning är att ge flickor möjlighet att ta mer plats och få mer utrymme, vilket sällan sker i närvaro av pojkar. Pojkarna får i sin tur träna på bland annat turtagning och andra samarbetsövningar. Detta arbetssätt lever delvis kvar om än i förnyade former. När Tittmyran och Björntomtens barn började skolan tyckte personalen att de utmärkte sig från de andra. Flickorna var mer frimodiga och pojkarna verbala och ödmjuka. Detta bidrog till att även skolan ville dra igång ett jämställdhetsarbete. Hösten 1999 startade därför ett fortsättningsarbete i länets skolor. Parallellt pågick det liknande projekt ute i landet, "Vidgade vyer" i Jämtland och "Våga bryta mönstret" i Västra Götaland. Detta arbetssätt lever delvis kvar om än i förnyade former (SOU 2006, s.73-76).

Enligt Dolk har det skett en betydande utveckling inom "genuspedagogik" och "jämställdhetspedagogik" inom förskolan. Dock finns det en kritik mot att arbeta kompensatoriskt. Dolk menar att när barn kategoriseras på det här sättet utesluts att ett barns beteende och identitet även beror på etnicitet, klass och sexualitet. Kön ges en överordnad mening och alla barn antas identifiera sig som flicka eller pojke (Dolk 2011, s.53).

I SOU beskriver delegationen att det finns en tendens från förskolepersonalen att tro att de inte gör någon skillnad mellan flickor och pojkar. SOU menar att det istället lätt blir att förskolepersonalen stigmatiserar könen genom att prata i termer som att de är pojkarna som "stökar". Istället för att se vilka barn som är de som "stökar" i barngruppen och benämna dessa vid namn istället för att kategorisera dessa som en grupp (SOU 2006, s.59). De beskriver även att individperspektivet är utbrett inom förskolan men det har visat sig att när förskolor tittat närmre på dessa föreställningar så har det inte riktigt stämt. Trots att de ser till

varje individ så har det visat sig att bakom individperspektivet så döljer sig en könsstruktur där flickor och pojkar kategoriseras utifrån kön. De på grund av de förväntningar som förskolepersonalen har på respektive kön. Förväntningarna som personalen bär präglas av de föreställningar som samhället och vår kultur har. Dessa förväntningar påverkar i sin tur barnen som skapar sig en uppfattning om vad som är typiskt för flickor respektive typiskt för pojkar som leder till att det snabbt lär sig vad det innebär att vara en flicka eller en pojke (SOU 2006, s.60).

1.2 Feminism och Queerteorier

Vi har valt att ta med feminism och queerteorier då vi upplever att det berör ämnet vi haft för avsikt att undersöka.

1.2.1 Från feminism till feministisk poststrukturalism

Lenz Taguchi förklarar betydelsen av feministisk poststrukturalism i *In på bara benet. En introduktion till feministisk poststrukturalism* (2009). Hen inleder med att förklara feminism och hävdar att feminism är det enda begreppet som rymmer alla de övergrepp och exkluderingar som orsakats av kön genom mänsklighetens historia och som drabbat kvinnor hårdast. Att hålla fast vid begreppet feminism är viktigt då det handlar om två kulturellt konstruerade fenomen. Första fenomenet är könsbestämning vilket är avgörande före alla andra klassificeringar. Det andra fenomenet gäller det faktum där kvinnan ges ett lägre värde än mannen. Enligt Lenz Taguchi kan feministisk poststrukturalism förstås som en tredje feminism som vill ifrågasätta och överskrida gränserna mellan kvinnligt och manligt. Gränserna kan överskridas genom att synliggöras och expandera till fler sätt att vara (Lenz Taguchi 2009, s.11-15).

Blom har skrivit texten "Från det moderna till det postmoderna" i *Genushistoria. En historiografisk exposé* (2004). Det moderna subjektet uppfattas som det normala, det manliga och det kvinnliga subjektet representerar motsatsen. Under den moderna tiden dominerade en könssubjektsuppfattning i rousseauanisk anda. Rousseau, författare till det inflytelserika, pedagogiska verk *Emile* (1762) framställde kvinnan som beroende och osjälvständig där det kvinnliga subjektet ställdes mot det manliga. Vidare berättar Blom att Rousseaus könobjektsuppfattning dominerade enda fram till 1960- talet. Då växte en ny definition av det kvinnliga könet fram samt ett aktivt handlande som bidrog till förändrade attityder i form

av litteratur och organisationer. Politiska rättigheter för bägge könen samt utbildningsmöjligheter bidrog till att riva skiljeväggen mellan könen. De egenskaper som ansågs vara kvinnliga ämnades inte enbart för kvinnor. Att tala om likhet eller olikhet mellan könen var det ännu inte tal om i moderniseringsprocessen. Det var fortfarande olikheterna mellan könen som byggde på lika rättigheter (Blom 2004, s.256-259).

Nordin- Hultman har i boken *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande* (2005) bildat en översiktlig sortering som förklarar modernitetens respektive postmodernitetens kunskapssyn. Den modernistiska kunskapssynen talar om ett "universalbarn", som är oberoende av perspektiv och tolkningar. Nordin- Hultman påpekar att det bara är teorier, trots detta refererar de till att ge en bild av barnet där världen är färdigkategoriserad och sann. En postmodern kunskapssyn frågar inte efter en normal utvecklings eller inlärningsförlopp (Nordin- Hultman 2009, s.44-46).

1.2.2 Queer teori

I boken *Queer* (2010) börjar Berg och Wickman med denna beskrivning:

Tänk dig att du möter en person vars kön du inte riktigt kan bestämma. Vid den utmaningen kommer de flesta kanske att tänka på ett fall där det uppstår en misstanke om att en person inte är av det kön som det verkar vid första anblicken. Kanske inkonsekventa tecken får dig att tänka att exempelvis en kvinna du träffar eventuellt kan ha en transsexuell historia eller att det kanske rent av är fråga om en väldigt skicklig transvestit. I detta fall ger dig personens femininitet—trots osäkerheten—en ledtråd till hur du kan bemöta henne. Men tänk dig att du blir osäker på om personen i fråga förmedlar femininitet eller maskulinitet, och att det dessutom verkar vara avsiktligt att hon eller han inte är konsekvent med sitt genus (Berg & Wickman 2010, s.7).

Berg och Wickman förklarar hur svårt det verkar vara att förhålla sig till en person om genus på något vis är oklart. Människors reaktioner i situationer som nyss nämnda avslöjar vilken betydelse kön och/eller genus har i vardagen (Berg & Wickman 2010, s.7-8).

Ambjörnsson beskriver i *Vad är Queer?* (2006) att begreppet är svårdefinierbart, tvetydigt och gränsöverskridande till sin karaktär (Ambjörnsson 2006, s.9). Det är något som även Berg och Wickman förklarar med att queerteori är en fråga om ett kritiskt perspektiv som inte låter sig definieras med en enda förklaring. Queerteori innehåller en samling olika teorier där forskaren intagit ett kritiskt perspektiv där de fått möjlighet att granska relationer mellan kön,

genus och sexuellt begär. Från början så var ordet queer en benämning på något udda och konstigt och användes ofta på ett nedsättande vis till de som ansågs avvika vilket var de som utmärkte sig ifrån den heterosexuella normen. Inom den engelskspråkiga världen togs begreppet queer strategiskt tillbaka ifrån de som använde ordet i nedsättande syfte (Berg & Wickman 2010, s.12-13).

”We’re here, we’re queer, get used to it.” (Hall 2003, s.53) var ett av alla slagord som hördes på gatorna i New York 1990. Det var den nybildade aktivistgruppen Queer Nation som stod för dessa slagord och de riktade en skarp kritik mot det heterosexuella samhället och dess åsidosättande av homosexuellas rättigheter och möjligheter till självförverkligande. Queer Nation ägnade mycket tid till att kritisera den heteronormativa samhällsordningen och ville på så vis synliggöra de icke-heterosexuella med sin aktivism. Det var även startskottet för användandet av queer begreppet i politiska sammanhang (Berg & Wickman 2010, s.15-16). Queerteorin brukar sammankopplas med tre skilda intellektuella spår: Poststrukturalistisk och postmodern kultur- och samhällsteori, feministisk teoribildning och det amerikanska forskningsfältet ”lesbian and gay studies”. När queerteorin formulerades så var det inte något nytt som kom utan något som gjordes i linje med ovanstående teorier och forskning. Skillnaden var att queerteorin valde att i kontrast till ”lesbian and gay studies” inte eftersträva en normalisering eller tydlig avgränsning av homosexuella som en social minoritet. Istället ville queerteorin utmana hela den diskursiva och sociala regim som rör uppdelningen mellan homo- och heterosexualitet (Berg & Wickman 2010, s. 20).

Vi har valt att inte fördjupa oss mer ingående i ”lesbian and gay studies” då vi inte ser det som relevant för vår studie istället tar vi vår utgångspunkt i Foucaults analyser för att förklara mer om vad queerteorin består av.

Det går inte att säga att Foucault var en teoretiker inom queer men hans studier om makt, identitet och sexualitet har haft en stor betydelse för queerteorin. Gustafsson beskriver i *Kunskapsfilosofi* (2009) om kunskap som diskurs och makt där hen menar att enligt Foucault så utövas makt främst genom ett antal utestängningsprocedurer som separerar människor från det som är normgivande. Att vara delaktig i en diskurs innebär att utestänga andra som inte delar den. En diskurs är en begreppsram som ger förutsättningar till hur vi uppfattar vår omgivning. I diskursen skapas en relation mellan den som har makt och den som blir underordnad. Där den underordnade har möjlighet att antingen välja att lyda den överordnade

eller göra uppror. Denna maktrelation formas av en konstant kamp där Foucault menar att där makt finns, finns också motstånd (Gustafsson 2009, s.86). Denna tanke har spelat en stor roll för queerteorin och queer aktivismens politiska betydelse. Istället för att kräva rättigheter och acceptans har det funnits en målmedvetenhet att skapa oreda i den värld som antas ligga till grund för subjektivitet och upplevelse av förtryck. Det har hela tiden funnits en strävan att skapa andra betydelser av genus och sexualitet än vad vi annars är vana vid (Berg & Wickman 2010, s.30).

En av de viktigaste teoretikerna inom queerteorin är Butler som genom sitt teoretiserande av vad det innebär att vara människa och under vilka villkor detta ”varande” rättar sig efter. Butlers syfte är att ändra påstått stabila köns kategorier, något som hen beskriver i *Genustrubbel* (1990). Butler menar att kön är något föränderligt som ständigt skapas och ombildas och som inte går att avgränsas med en eventuell betydelse (Butler 1990, s.56).

Inom förskolan så beskriver Sörensdotter i *Normkritisk pedagogik – Makt, lärande och strategier för förändring* (2010) om hur queerteorins metod med att ifrågasätta, utmana och förändra normer för genus och sexualitet skapar bra förutsättningar för normbrytande undervisning. Det öppnar upp för ett kritiskt tänkande där normer synliggörs och där det finns möjlighet för omtolkning och förändring (Sörensdotter 2010, s.135-136).

1.3 Tidigare forskning

Under arbetet med studien har vi insett att det inte finns så mycket tidigare forskning inom vårt område att tillgå. Däremot finns forskning om genus- och jämställdhetsarbete inom förskolan som vi kommer att redogöra för. Vi har även valt att ta del av forskning rörande *hen* som inte specifikt handlat om förskolan men som vi ändå anser vara relevant för att få en fördjupad förståelse av ordet *hen*.

1.3.1 Eidevalds avhandling

Eidevald tar upp i sin avhandling, *Det finns inga tjejbestämmare* (2009) att förskolepersonal har olika sätt att se på jämställdhet, kön och genus. Dessa olika synsätt kommer att resultera i att förskolor kommer att skilja sig åt då det är upp till personalen hur de vill arbeta med jämställdhet samt att detta arbete kommer att vara färgat av personalens egna värderingar. Eidevald anser att barn växer upp under mycket stark styrning som är relaterat till kön och

inte individen. Att det i förskolan reproduceras stereotypa könsmönster där personalen har dolda förväntningar på flickor och pojkar (Eidevald 2009, s.7-9).

Sammanfattningsvis förklarar Eidevald att majoriteten av de förskollärare som deltog i studien enkelt kunde tala om jämställdhetsarbete i generella termer, som att ge flickor och pojkar samma möjligheter. Däremot kunde ingen av de intervjuade rent konkret formulera hur detta arbete skulle gå till för att nå jämställdhetsmålen. Förskollärarna angav olika orsaker till varför jämställdhets arbete inte var möjligt. De menade att barnen blir påverkade hemifrån, via media och att föräldrarna förser dem med könsstereotypa attribut. Särskilt föräldrar till pojkar hade uttryckt en oro att deras "pojkar skulle bli flickor". Ingen av förskollärarna såg eller tog upp hur deras eget beteende spelade roll när det gällde jämställdhetsarbetet på förskolan.

Ur ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv genomsyrar dominerande diskurser hur barnen i förskolan väljer att positionera sig och hur de blir bemötta av andra barn och vuxna (Eidevald 2009, s. 166).

Eidevald förklarar att pojkar som alltid anses stökiga intar denna roll i gruppen och bemöts därefter på bekostnad av andra. En häftig diskurs får då grepp om hur pojkar uppfattas och både vuxna och barn hjälper till att upprätthålla denna diskurs genom upprepningar och vanor. Diskurser som dessa upprätthåller ett synsätt om hur alla pojkar är. Vidare berättar Eidevald att personalen anser sig bemöta alla barn lika oberoende av kön. Studien visar dock att barn som intog liknande positioner bemöttes olika utifrån deras kön. Förskolan är inte en könsneutral plats utan skapar hela tiden kön och makt (Eidevald 2009, s.168-169,184).

1.3.2 Hellmans avhandling

Hellmans avhandling *Kan Batman vara rosa?* (2010) syftar till att undersöka en uppdelning mellan flickor och pojkar samt normer om pojkighet som förhandlas mellan barn på en förskola. Förskolepersonalen använde uttryck som "det är typiskt pojkar" och tillskrev på det viset pojkar egenskaper som normaliserade och generaliserade därmed ett visst beteende. I förskolan finns starka uttalade normer bland barn och förskolepersonal som hela tiden upprätthålls. Hellman berättar att det finns pedagogisk forskning som ämnar undersöka hur könsnormer verkar och formas mellan flickor och pojkar där få studier finns om förskolebarns maskulinitetsskapande. Hellman refererar till Davies som förklarar att när barnen lär sig tala

på "rätt sätt" så bidrar det till att de inrättar sig enligt etablerade normer. När barn korrigeras vid "felsägningar" handlar det inte enbart om att tala korrekt istället sorterar vi bort vissa perspektiv av deras värld (Davies 2003, se Hellman 2010, s.38). I takt med att barnen blir äldre förväntas de lära sig de normer som delar upp livet i vad det innebär att vara flicka och pojke. Ord och handlingar som används i ett uppfostrande syfte påverkar hur vi kommer att uppfatta världen. Hellman anser att det därför är viktigt att fundera över de ord som används vanemässigt på förskolan och tänka över effekterna av dem. Barnen i undersökningen använde sig av olika markörer som betonade om de kategoriserade sig som en flicka eller pojke. Barnen lär sig vad biologiskt kön borde innebära genom budskap som dagligen upprepas på förskolan. Hellman talar om att det inte finns någon "naturlig" flickighet eller pojkighet utan kategorierna skapas genom normer. I undersökningen tas lekar upp där den heterosexuella romansen betonas. Normer om skönhet och passivitet kopplades till flickor medan pojkar tillskrevs egenskaper som aktiv och hjältemodig. I leken använde flickorna glittriga kläder som även pojkarna ville använda men gjorde det då oftast på en undanskymd plats. Om pojkarna prövade kläderna offentligt utsattes de för förlöjliganden. Sammanfattningsvis menar Hellman att normer upprätthålls via förskolepersonal och barnen på förskolan. Barnen använder sig av kännetecken som visar deras könstillhörighet och vad som anses "typiskt" för flickor respektive pojkar. Genom att de intog positioner som "typisk flicka" eller "typisk pojke" blev de synliga som könade subjekt som ansågs avvika om de intog andra positioner. Positionen som "typisk pojke" har låg status på förskolan men ses som något naturligt för pojkar att anta. Förskolans normer skapar förväntningar på barnen och uppfattningar om vad som anses som naturligt (Hellman 2010, s.38,45,91,97).

1.3.3 Senaste forskningen kring *hen*

Wojahn har skrivit en artikel utifrån sin forskning om pronomen, där hen koncentrerat sig på hur människor utifrån personbenämningar skapar sig bilder och föreställningar. Efter att vi haft mejlkontakt med Wojahn fick vi ta del av denna artikel som ännu inte är publicerad. Artikeln heter "De personliga pronomenens makt" och kommer att ingå i "Svenskans beskrivning 32". Försökspersonerna fick läsa en text där pronomen som hon, hon/ han, hon eller han, den eller *hen* användes. Varje person såg bara ett av alternativen annars var texterna identiska. Texten handlade om mobilanvändare och hen valde texten för att det skulle erbjuda försökspersonerna många associationsområden som inte relaterade till något specifikt genus-, ålders-, klass- uppfattning. Deltagarna i undersökningen var ovetandes om undersökningens syfte. För mottagaren av texten spelar personbenämning en stor roll för läsarens

begreppsbyggnad. Om pronomen tillämpas inverkar det på försökspersonernas föreställningar om personen i texten. Efter att de läst texten ombads försökspersonerna att besvara några frågor om hur de uppfattat personen i texten, ålder-, kön-, klass var kategorier som Wojahn efterfrågade och som hen menar var viktiga för studien. Undersökningen resulterade i att i de texter där pronomenen presenterades han eller hon användes av högre andel personer än om det presenterades hon/ han. De försökspersoner som läst texten med pronomenet *hen* förknippade sällan ordet med en manlig person snarare väcktes föreställningar om personer med andra könstillhörigheter än kvinnligt och manligt. Wojahn menar att ordet *hen* väcker en metaspråklig medvetenhet som sannolikt beror på att *hen* innebär ett nyskapat och normkritiskt pronomen. Sammanfattningsvis berättar Wojahn att försökspersonerna skapar sig bilder av en obekant och obestämd person utifrån samma text när pronomenen ändras. Används han eller hon, han/ hon och den sätts föreställningar igång om manlighet, *hen* väcker känslor om andra genusidentiteter än kvinnligt och manligt. Studier som denna kan bidra till en djupare kunskap om språkets inverkan och uppfattning om identiteter bortom kvinnligt och manligt (Wojahn, 2013).

Wojahn föreläser om sambandet mellan språk, tänkande och kön när det handlar om diskussionen om *hen* i offentliga debatter. Wojahn förklarar att pronomenet *hen* är det mest offentligt diskuterade ordet i modern tid. Varför är ordet så laddat och varför väcker det så starka reaktioner? Vilka normer ifrågasätter *hen*? Spelar det någon roll vilka ord vi använder och kan våra uppfattningar om kön förändras med nya ord? Wojahn menar att varför ordet är så omdiskuterat beror på att det utmanar könshierarkier och syftar till att förändra könsnormer. Att språk har makt bevisas av en mängd kommentarer från "*hen*motståndare" som menar att ordet "*förvirrar*" och "*hjärntvättar*" barnen (Wojahn, 2013).

Friis Reset söker i sin avhandling *Feministisk språkplanlegging* (2012) svar på varför *hen* inte blivit en del av svenska språket. Hen jämför med ordet *snippa* som på kort tid accepterades av allmänheten. Friis Reset har kommit fram till sin slutsats utifrån att ta del av tidningar, bloggar och litteratur samt intervjuat och varit i kontakt med bland annat RFSL och förskolan Egalia. Det visade sig att ordet *hen* bryter mot samhällets normer gällande kön då ordet både är könsneutralt men samtidigt står för möjligheten till flera kön, i motsats till *snippa* som har för avsikt att synliggöra det kvinnliga könet (Friis reset 2012, s.81). Friis Reset förklarar att inom varje feministisk språkplanering ingår stabila nätverk där det uppstår olika maktstrukturer. Hen belyser i sin avhandling vilken påverkan makt har inom de olika

nätverken gällande feministisk språkplanering. För att ett ord ska kunna etableras i svenska språket krävs det att ordet får kraft i de nätverk som ordet ingår i. Exempelvis när ordet *snippa* kom ändrades innebörden av ordet från att ha varit något negativt till att bli neutralt vilket även stärkte nätverket som innefattar kvinnor. Ordet *hen* har blivit förknippat med något könlöst och ingår i nätverken trans/ queer samt vänsterradikal feministisk aktivism där *hen* kommit att representera dessa. Ett användande och synliggörande av ordet *hen* skulle innebära att dessa nätverk skulle stärkas (Friis Reset 2012, s.76-77). Friis Reset menar även att varför *hen* haft svårt att etablera sig i svenska språket har att göra med att det är ett pronomen. Pronomen är något som används ofta i vardagen och blir då svårare att ändra, dock sker hela tiden förändringar i ett användande av ordet *hen*. *Kivi och monsterhund* (2012) är ett exempel där *hen* har fått ta plats i en barnbok (Friis Reset 2012, s.81).

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Denna studie syftar till att undersöka hur förskolepersonal uppfattar en användning av det könsneutrala pronomenet *hen* inom förskolan.

2.2 Frågeställningar

- Hur uppfattar förskolepersonalen möjligheten att använda *hen* som könsneutralt pronomen inom förskolan?
- Anser förskolepersonalen att det finns några användningsområden där det könsneutrala pronomenet *hen* kan ingå?

3. Metod

Vi kommer här att beskriva vilken metod och tillvägagångssätt vi använt oss av i vår undersökning.

3.1 Val av metod

Vi har undersökt vårt problemområde utifrån en kvalitativt inriktad forskning. Patel och Davidsson förklarar i *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (2011) att den kvalitativa forskningen används när problemet handlar om att tolka och förstå människors olika upplevelser. Genom att utföra kvalitativa intervjuer och tolkande analyser så kan vi närma oss problemområdet. (Patel & Davidson 2011, s.14). Vi har använt oss av fem förskolor som låtit oss ta del av deras uppfattning inom det aktuella området. Vi har genomfört 11 kvalitativa intervjuer med låg grad av strukturering där vi har intervjuat förskolepersonal. Informanterna gavs utrymme att svara på frågorna med egna ord och där både vi och informanten fick möjlighet att bli medskapare i samtalet. Syftet var att få svar på informanternas uppfattning inom det aktuella forskningsområdet (Patel & Davidson 2011, s.81-82). Att ha en förförståelse och kunskap om ämnet som ska undersökas är av stor vikt för att kunna följa upp intervjupersonens svar där det krävs att vi även använder oss av följdfrågor under intervjuens gång (Kvale & Brinkmann 2009, s.98). Något som vi medvetet har tänkt på när vi utfört våra intervjuer. Vi har spelat in intervjuerna som haft en tidsram på 20-45 minuter. Efteråt har vi transkriberat det inspelade materialet.

3.2 Vetenskaplig ansats

Vi har valt en hermeneutisk inriktning på vår forskning. Patel och Davidsson förklarar att hermeneutiken fått stå för kvalitativa tolknings- och förståelsesystem och en forskarroll som är öppen och engagerad. En hermeneutiker närmar sig sitt forskningsobjekt utifrån sin egen förförståelse och kunskap och dessa åsikter anses vara en tillgång i forskningen. Forskaren tolkar de eventuella intervjuer som gjorts genom att först noggrant läsa hela texten för att förstå helheten och därefter fokusera på olika delar och skapa sig en förståelse av dessa. Forskaren kan sedan pendla mellan olika roller, subjektet och objektets för att nå en förståelse av det studerade. Viktigt är att hela tiden använda sin egen empati och förförståelse. Intentionen är sällan att nå fram till en teori, hellre att i varje tolkning hitta det unika. Någon bestämd utgångspunkt eller slutpunkt finns inte, text, tolkning och förståelse är delar som

oupphörligt växer och utvecklas (Patel & Davidsson 2011, s.28-30). Detta är något som beskriver vår forskningsprocess på ett bra sätt.

3.3 Urval

Vi har valt att intervjua personal inom olika befattningar på förskolan såsom utbildade, barnskötare, förskollärare och valt att benämna alla informanter.

Här följer en presentation av våra informanter utifrån ålder, utbildning och antal arbetade år i verksamheten.

Informant 1

Ålder, 48 år. Barnskötare, arbetat inom förskola i 30 år.

Informant 2

Ålder 64 år, Förskollärare, arbetat inom förskola i 37 år.

Informant 3

Ålder, 53 år. Förskollärare, arbetat inom förskola och skola i 33 år

Informant 4

Ålder 52 år, Förskollärare, arbetat inom förskola 33 år

Informant 5

Ålder 40 år, Förskollärare, arbetat inom förskolan i 16 år.

Informant 6

Ålder, 26 år. Utbildad, arbetat på förskolan i sju månader.

Informant 7

Ålder, 37 år. Förskollärare, arbetat inom förskola i 14 år.

Informant 8

Ålder 45 år. Barnskötare, arbetat inom förskola i fem år.

Informant 9

Ålder, 49 år. Förskollärare, arbetat inom förskola sju år.

Informant 10

Ålder, 42 år. Förskollärare, arbetat inom förskola i 18 år.

Informant 11

Ålder, 36 år. Barnskötare, arbetat inom förskola i åtta år.

3.4 Datainsamling och genomförande

Vår tanke när vi började var att vi ville använda oss av attitydformulär som undersökte förskolepersonals attityder inför ett användande av det könsneutrala pronomenet *hen*. Syftet med en sådan undersökning ansåg vi skulle ge oss ett större och mer generaliserbart material. Men vi insåg ganska snabbt att det skulle vara alldeles för tidskrävande inom ramen för studien. Istället valde vi att utföra kvalitativa intervjuer på fem förskolor. Målet var att utföra 11 intervjuer vilket vi också gjorde. En intervjuguide sammanställdes för att få svar på våra frågeställningar. Vi försökte att använda oss av frågor som på bästa möjliga vis kunde ringa in vårt problemområde och som gav utrymme för följdfrågor. Vi genomförde en testintervju för att se om vår intervjuguide fyllde sin funktion. Efter den intervjun insåg vi att det behövdes göras en del justeringar, vilket vi även gjorde. Testintervjun har vi inte räknat med i vår studie. Förutom testintervjun genomförde vi alla intervjuer enskilt. Detta för att informanten inte skulle känna ett underläge och att tid inte fanns till att utföra dessa tillsammans. Vi kan dock tycka att det hade underlättat att vara två. Intervjuerna spelades in med ljudinspelare. Detta resulterade i att vi kunde vara fokuserade och koncentrerade på den vi samtalande med. Alla intervjuer har gjorts på informanternas arbetsplatser, i enskilda och ostörda rum. Vi som utfört denna studie har båda en lång erfarenhet inom förskoleverksamheten. Därför har vi under åren samlat på oss kontakter som vi kunnat använda oss av i detta examensarbete. Vi har bland annat träffat författaren och jämställdhetskonsulten Henkel som har lång praktisk erfarenhet av jämställdhetsarbete inom förskolan och även haft en framträdande roll i den *hendebatt* som pågick under år 2012. Vi har haft mejlkontakt med förskolechefen Rajalin på förskolan Egalia.

3.5 Forskningsetiska övervägande

Vi har sanningsenligt och med noggrant etiskt övervägande utfört vår undersökning. Forskningen har inriktats på noga övervägda frågor så att den håller en hög kvalitet där vi övervägt de forskningsetiska aspekterna. De informanter som deltar är informerade om forskningsuppgiftens syfte samt att dennes medverkan är frivillig. Informanternas gav sitt medgivande genom att ta del av ett samtyckesbrev. Informanterna har varit anonyma och all datainsamling har enbart behandlats av oss. Resultatet presenteras i vårt examensarbete. Därefter har det befintliga materialet såsom ljudinspelning och transkribering raderats och kastats så att informanternas integritet skyddats (Patel & Davidson 2011, s.62-63).

3.6 Bearbetning och Analys

Vi valde att använda oss av en analysmetod som gav oss möjligheten att röra oss ganska fritt mellan olika analytiska tekniker och begrepp. Vi började med att läsa igenom våra intervjuer ett flertal gånger för att försöka få ett övergripande perspektiv på den insamlade empiri som vi hade. Syftet var att urskilja mönster, kontraster och jämförelser i våra informanternas svar. Vi skapade teman utifrån dessa kategorier för att underlätta vårt analyserande. Kvale och Brinkmann förklarar intervjuanalys som bricolage vilket innebär att forskaren läser igenom intervjuerna och skaffar sig ett allmänt intryck och sedan går tillbaka till vissa utmärkande avsnitt och kanske även räknar yttranden som anger informanternas olika inställningar till ett fenomen. Genom en sådan taktik kan forskaren finna mening och struktur i en intervju som kanske ifrån början inte upplevdes ha någon betydelse för forskningsprojektet. Vidare förklarar de intervjuanalys som teoretisk tolkning där forskaren kan reflektera teoretiskt över specifika teman som uppkommer i intervjuerna samt skriva ner tolkningar utan att följa någon specifik metod (Kvale & Brinkmann 2009, s.251,253). Utifrån teorier så har vi tolkat de intervjuer som vi utfört. Målet har varit att försöka utveckla alternativa tolkningar för att göra det möjligt att inta en distans till vår egna förförståelse. ”En teoretisk tolkning av intervjutexter kan dra in nya kontexter för reflektion över intervjuteman och nya dimensioner av kända fenomen.” (Kvale & Brinkmann 2009, s.256). Vi har analyserat alla intervjuer tillsammans något som varit tidskrävande men som vi ansåg var nödvändigt. Dels på grund av att få möjligheten till ett större utrymme för tolkning utifrån fler perspektiv än ett. Vi har även läst och bearbetat vårt empiriska material enskilt vid flera tillfällen för att få ett så trovärdigt och tillförlitligt resultat som möjligt.

3.7 Generalisering

Vi valde medvetet att använda så många informanter som möjligt inom ramen för vår studie. Detta för att få en hög tillförlitlighet trots det anser vi ändå att det blir svårt att göra några generaliseringar. Därför har vi varit noggranna med att påminna oss själva att det är informanternas individuella tankar och åsikter som speglar vårt resultat.

4. Resultat

Här nedan har vi sammanställt resultatet av våra 11 intervjuer som vi genomfört på fem olika förskolor. Vi har valt att namnge informanterna med siffrorna 1-11 när vi citerar vad de har sagt. Vi har förkortat ordet informant till (I) och nummerordningen kommer efteråt. Vi har skapat två teman utifrån våra frågeställningar då vi upplevde att det underlättade för vårt analysarbete. Vi har även valt att synliggöra en diskurs som kom upp under intervjuerna som berörde dilemman.

4.1 Tema

Här presenteras våra teman i följande ordning: 1.”Hur förskolepersonal uppfattar en användning av det könsneutrala pronomenet *hen* i förskolan?”, 2.”Anser förskolepersonalen att det finns några användningsområden där det könsneutrala pronomenet *hen* kan ingå?” och slutligen 3.”Dilemman – Hur kommer föräldrar att reagera? Barn som överskrider stereotypa könsroller och Kultur och språk”.

4.1.1 Hur förskolepersonal uppfattar en användning av det könsneutrala pronomenet *hen* inom förskolan?

För att få en bild av hur informanterna uppfattar ordet *hen* så bad vi dem att beskriva hur de tänker och känner kring det könsneutrala pronomenet *hen*. Av de 11 informanter som vi intervjuat så var det informant 7 som kände till ordet väl.

I:7   Att man använder det för att man tycker att det är bra. Annars kan man, eller behöver man inte använda det (axelryckning). Att inte ironisera över det menar jag. Det är ett begrepp som jag tror att många saknat och då är det toppen att det finns. Vi hade ju en kollega... som ser sig som *hen* men ibland inte.

Resterande 10 informanter beskrev att de var obekanta med ordet och kände endast till det vagt ifrån media. Här nedan förklarar informant 8 hur *hen* har hört om ordet:

I:8   Man läser på tidning man hör på tv du vet. Sånt nytt grejer du vet..(paus)...det kommer. Hela samhället pratar om. Du vet på data, på tv, på tidning. Så man blir lite såhär, vad är det för någonting? Hur kommer vi... vad vi jobbar... hur kommer den *hen*?

Här beskriver informant 8 i vilket sammanhang hen har hört om det könsneutrala pronomenet *hen* och sina funderingar kring det nya ordet.

I våra intervjuer gav informant 1, 3, 5 intrycket av att de uppfattade ordet *hen* som något konstigt. De ställde sig frågan ”vad ska det vara bra för?”.

I:5 Jag kan säga först när jag hörde det så tänkte jag... men vad är det här nu då? Vad har de nu hittat på för något? Knäppt (skratt)... så... och sen så har jag mer och mer funderat... ja men hur kan man egentligen använda det liksom... å vad innebär det egentligen... så det väcker ju mycket liksom vidare funderingar tycker jag... så! Ja men att det liksom det första blir så...(visar med handen som ett nej)... stopp liksom, vad är det här? Men när man tänker vidare så kanske man... det kanske finns något annat.

Här beskriver informant 5 sitt första möte med ordet *hen* där hen talar om att det väcktes mycket funderingar.

Informant 6 och 10 ställde sig likgiltiga inför ordet med att säga:

I:6 Tja, varken bu eller bä...(osäkert skratt)... jag får inge... vissa får ju aggressioner mot det kan jag inte påstå att jag får.

I:10 Ja jag säger att jag tycker att det är ganska ointressant faktiskt. Det känns inte så... alltså personligen för mig så känns det inte så... jag påverkas inte av det varken positivt eller negativt av det. Det känns inte tokigt så men det känns inte som att det påverkar mig.

Alla utom informant 6 förklarade att de oftast stötte på ordet i ett skämtsamt sammanhang.

Informant 1, 3 och 9 uttryckte det så här:

I:1 På förskolan så har vi inte pratat så mycket om det direkt faktiskt. Men jag kan ju känna rent sådär att ordet *hen* för mig är... höna på engelska egentligen... det behövs inte riktigt.

I:3 Att man har förlöjligat det hela tiden känner jag på nått sett så kändes det som att man håller på och skojar om det och å andra sidan kan det vara så att det är ett sätt att få in det här nya i huvudet att man använder det på alla möjliga konstiga sätt bara för att det ska befästas

I:9 Mm...(paus) Ja jag känner ju att det är nytt å ovant. Har inte riktigt ... känt att jag har kommit in och börjat använda det mer än ibland på skämt sådär (skratt).

Informant 1, 2, 3, 4 och 11 talade om ordet *hen* som ett politiskt ord som associerades till vänster, feminism och gay – rörelsen.

1:2 *Hen!* Är inte det en sådan där feministisk grej...?

I:4 Jag tror det kan ha fördelar även om det kan kopplas till feminismen och jag vet inte varför jag kopplar det till gayvärlden och alltihopa det här.

Sammanfattning:

Informanterna beskriver om sitt möte med ordet *hen*. De talar om tankar och känslor som väcktes i samband med detta möte. Tre informanter berättade att de uppfattade ordet som något konstigt och förstod inte vad det skulle vara bra för. Tio informanter beskriver att de känner till ordet vagt ifrån media. Dessa tio informanter talar även om att de bland annat dykt upp i skämtsamma sammanhang och att det skulle ha något med politik att göra.

4.1.2 Anser förskolepersonalen att det finns några användningsområden där det könsneutrala pronomenet *hen* kan ingå?

Vi ville få reda på i vilket sammanhang i arbetet med barnen på förskolan som förskolepersonalen ansåg att *hen* eventuellt skulle kunna fylla en funktion. Informant 2, 3, 5 gav konkreta exempel på situationer där *hen* kunde komma till användning.

I:2 Om det är en flicka som önskar en sång så sjunger vi hon där och är det en pojke som önskar sig en sång så sjunger vi han om det är olika han och hon då. Men så kom ju det här *hen* då. Men det kanske är jätte bra men att det kommer att låta konstigt i början men att jag skulle tycka att det vore bra.

I:3 Ja. Det tror jag att barnen skulle börja fundera i samlingar och det hoppas jag att de skulle börja göra och de här pytte små skulle eller i alla fall de här äldre så är en hon en hon och han är en han och vad händer med hen? Har inte hen någon snopp varför vill han vara en hen? Det skulle ju bli diskussion och då får man prata om det. Det hoppas jag. Jo men det tror jag det skulle nog kunna bli riktigt roliga diskussioner.

I:5 Ja, just så men sen också i litteratur... för jag menar alltså i barnböcker tycker jag skulle kunna användas. För böckerna är väldigt så här... det är oftast att det handlar om en flicka eller en pojke då skulle man kunna säga *hen*.

Av citaten ovan framkommer det av informant 2, 3 och 5 att de kan hitta användningsområden som inkluderar *hen* så som i barnsånger, samling och litteratur.

Informant 1, 9 och 10 uttrycker att de ställer sig frågande inför ett könsneutralt pronomen. De menar att de inte kan se någon mening med det på grund av att de inte vet hur eller i vilket sammanhang ordet skulle kunna användas när de inte tidigare reflekterat över en sådan fråga. Informant 10 uttryckte det så här:

I:10 För att jag inte riktigt har förstått innebörden av varför man vill ha ett könsneutralt ord. Har det att göra med könsrollerna eller hur man bemöter hon och han och vilken värdering man sätter i det eller gör man det för att underlätta skriftligt eller när man pratar? Det är där jag inte har någon klarhet.

Informant 1, 3, 5, 10 ansåg att det skulle vara svårt att använda ordet *hen* till de yngre barnen när de var för små för att förstå. Istället såg de mer att det skulle vara till användning i arbetet med de äldre barnen.

I:1 De är så små... det är skillnad om man pratar om tonåringar. Då kanske det är en annan sak.

I:10 Därför tänker jag. Visst jag hade väl kunnat sätta mig in i det här betydligt mer men jag har liksom inte sett vad det skulle kunna ha för betydelse i min yrkesroll. Till skillnad från hur det är nu men jag kan tänka mig att med just äldre barn att det kan vara viktigt och att det där kan vara ett komplement när de kommer dit.

Informant 10 pratade även om att det kanske skulle vara något för skolan. Informant 4 och 5 såg istället att enda sättet för att ordet skulle kunna få fäste var om det infördes i tidig ålder.

I:4 Men om man tänker i grunden så för barnens del, om man börjar använda det direkt ifrån att de är små så blir det ju inget konstigt för dem.

Sammanfattning:

Tre informanter såg konkreta användningsområden av ordet *hen* på förskolan när det kom till barnsånger, samlingar och litteratur. Resterande förhöll sig tveksamma då de inte såg någon funktion på grund av att ämnet var oreflekterat. De talade även om att det var något som berörde äldre barn.

4.1.3 Dilemma

Vi tolkar utifrån förskolepersonalens beskrivning av *hen* att de upplevde ordet som problematiskt. I intervjuerna beskrev informanterna 1, 4, 5, 8, 10 och 11 flera dilemman i mötet med barn och föräldrar. Bland annat hur föräldrar skulle reagera inför ett användande av *hen* ur ett föräldraperspektiv men även hur föräldrar med annan kulturell bakgrund skulle ställa sig inför ordet. Informant 5 gav även exempel på dilemman som uppstod i situationer där barn överskrider stereotypa könsroller. Av resterande informanters svar kunde vi inte skönja något dilemma.

4.1.3.1 Hur kommer föräldrar att reagera?

Under intervjuerna uttryckte informanterna 1 och 11 vid ett flertal tillfällen att de förmodade att föräldrarna skulle ställa sig frågande inför ett användande av pronomenet *hen*. De menade att det är viktigt att inte osynliggöra det juridiska könet inför föräldrarna.

I:1   Att alla ska bli bemötta på samma sätt och så och att ingen ska känna sig utanför... men då är det ju lite så att eftersom vi ska bemöta alla på ett liknande sätt så är det svårt att plötsligt vara annorlunda mot en familj om bara de vill att man ska säga så till dem... att benämna de så... *hen*... men ingen annan. Ja man bör ju ha samma bemötande mot alla och kanske prata likadant mot alla och det blir ju konstigt när dem ska... det blir ju lite som att det blir de som blir utbölningar om man behandlar dem annorlunda. Då måste vi göra om vårt arbetssätt så att man gör likadant mot alla... och det kan ju bli svårt. Alla våra föräldrar vill kanske inte att man använder ordet *hen* om deras barn tillexempel. "Idag har *hen* inte sovit", de kanske inte alls vill att man säger.

Här tolkar vi att informant 1 menar att en tillämpning av ordet *hen* skulle skapa motsättningar mellan föräldrarna och på så vis peka ut den familjen som annorlunda. För att motverka detta så anser *hen* att alla bör behandlas lika.

I:11 Till exempel om man ser en bebis i vagnen och om man inte vet om det är en tjej eller en kille så skulle man kunna säga ”åh, vad hen är söt eller åh vad hen är fin”. Vi har diskuterat vad vi skulle få för reaktion av mamman? ”Ser du inte att det är en flicka eller pojke... varför säger du hen?”

I citatet ovan tänker sig informant 11 en situation i mötet med en mamma och en bebis där informanten antar att mamman ska ta illa upp om informanten kallar barnet för ordet *hen*.

4.1.3.2 Barn som överskrider stereotypa könsroller

Vi ville få reda på hur informanterna såg på barn som överskrider stereotypa könsroller. Utifrån de svar vi fick förstod vi det som att frågan var oreflekterad för många. Vi fick uppfattningen om att informanterna upplevde frågan som svår. Informant 5 var den enda som gav konkreta exempel på när barn överskrider stereotypa könsroller.

I:5 Vi har en låda med gamla barbie dockor som har vart här sen evigheter tillbaka liksom. Så tänker vi så här... ja men det ska man inte ha på förskolan... ja sådant ska vi inte ha liksom men så har vi en liten pojke som bara älskar de där barbie dockorna. Det är liksom det bästa han vet... ja... då tänker vi så här... tar vi bort dem då när får han möjlighet å leka med barbie dockor då... ska han inte få göra det då? eller? Så den lådan är kvar. Det är liksom det bästa han vet... han har bara bröder hemma samtidigt som då det blir lite så här ibland liksom... ”Åh vad ska det bli av honom då?”

Här talar informant 5 om en osäkert som uppstår hos förskolepersonalen i mötet med ett barn som avviker ifrån deras förväntningar om hur en pojke ska ”vara”.

I:5 För jag kommer ihåg... vi fick en liten pojke en gång... det var en pojke då. Han hette Noel och han kom till förskolan med två tofsar (visar med händerna som pippi tofsar)... på huvudet. En på varje sida. Å du vet vi visste ju inte om det var en Noel eller om det var en Noelle och han hade inget personnummer med de sista siffrorna. Åh det där var... alltså vi visste inte... och jag kommer så väl ihåg den där känslan när vi inte visste om det var en pojke eller flicka? (namnet på barnet är fingerat)

Informant 5 förklarar att det uppstod en förvirring och en frustration hos sig själv när hen inte kunde fastställa barnets kön.

4.1.3.3 Språk och Kultur

Utifrån de intervjuer som vi utfört kunde vi tyda hur informant 1, 3, 4, 5 och 10 själva lyfte en problematik gällande föräldrar med annat modersmål än svenska språket.

Informant 1 menade att ett användande av *hen* skulle innebära missförstånd och språklig förvirring i den dagliga kontakten mellan förskolepersonal och föräldrar.

I:1 Jag tror att föräldrarna skulle tycka det var väldigt märkligt. 80 % av våra föräldrar som då inte är svenskar... vi har typ tre helsvenska barn. De vet inte ens att ordet finns och de förstår inte det tror jag. Jag tror inte de förstår varför man använder det. För dem är det nog... det finns nog inte på andra språk på det viset tror jag och då för dem är det nog han/hon/dem/det och kommer ordet *hen* då ja då får man verkligen försöka förklara för dem... och de bara... ”varför? Varför ska ni göra så? Varför inte hon och han? Varför något mitt emellan? Det tror jag kommer bli svårt för dem att förstå. Jag tror inte att de vill att deras barn ska bli kallad för en den som de kanske ser det som. Jag tror det kan bli väldigt svårt. Jag tror att det skulle vara lättare... jag jobbade i Bromma tidigare i många år... jag tror att det skulle vara lättare att säga så i den miljön med de ändå mera högutbildade helsvenska familjerna som faktiskt bor där. Så tror jag det är lättare att ta upp det i ett forum och diskutera det istället för här där de har så mycket språkförbistringar själva föräldrarna

Informant 1, 10, och 11 uttryckte sig att det även skulle leda till att barnen inte skulle få de rätta förutsättningarna för ett korrekt språkbruk.

I:10 Så är det nog också med invandrarbarn med annat modersmål som har svenska som andra språk och där är det väldigt svårt för barnen att skilja på han och hon. När man pratar om något och barnen säger han till hon. Då rättar eller rättar och rättar men då säger jag om barnet säger ”han sa det till mig” så säger jag ”okej, hon sa det till dig”. Att man rättar grammatiskt eller vad man ska säga inga stora rättningar utan mer förklarar.

I:11 Vi försöker att undvika att säga den och det så det blir mycket hon och han för att barnen ska lära sig ett bra språk

Informant 1, 3, 4, 5 och 8 beskrev dilemman som uppstod av olika kulturella orsaker.

I:4 Där har vi ganska mycket uppförsbacke med de förskolor där vi har barn med annat språk de flesta är inte födda här eller föräldrarna. Kulturen lever ju oftast kvar hos många. Där mamma

handlar och städar och pappa går till jobbet. Det tror jag för de barnen blir det ofta många krockar för att vi gör på ett annat sätt här än vad de är vana av hemifrån.

I:8 Och de som kommer från andra kultur också det är lite svårt faktiskt. Det är inte lätt att acceptera sådana grejer utifrån religion och sådant, utifrån kultur.

Informant 11 menar att problematiken som uppstår kring ordet *hen* inte har att göra med vilken kulturell bakgrund barnen och föräldrarna har.

I:11 Nej, jag tror att problemet finns överallt. Jag tror det sitter hos själva människan. Vi har svenska familjer som vägrar klä sina pojkar i en rosa färg. Jag personligen gillar rosa och för mig spelar det ingen roll om en kille har rosa på sig. Jag tror inte att det är något kulturellt nej det tror jag inte.

Sammanfattning dilemman:

Informanterna såg dilemman som berörde föräldrars eventuella reaktioner när deras barns juridiska kön inte gick att urskilja vid första anblick. Informanterna nämnde även att språkförbistring kunde uppstå och leda till missförstånd.

5. Diskussion

Syftet med denna diskussion är att besvara de frågeställningar som denna studie vill undersöka utifrån de intervjuer som vi genomfört. Vi kommer att använda de teorier vi valt att fördjupa oss i och även jämföra resultatet med resultat från tidigare studier.

5.1 Heteronormen

Något som vi uppfattat som genomgående i våra intervjuer har varit att informanterna utgått ifrån ett heteronormativt perspektiv när de reflekterat kring ordet *hen*. Informanternas uppfattning om *hen* kan förstås som en risk av ett särskiljande av kön och blir då ett upprätthållande av tvåkönsmodellen. Wedin förklarar heteronormativitet i *Jämställdhetsarbete i förskola och skola* (2011) som ett begrepp där alla människor förväntas vara heterosexuella om inget annat påvisas. Heteronormen dominerar och färgar oss mer än vi tror vilket leder till att vi omedvetet exkluderar homo- och bisexuella samt transpersoner. På förskolan kan det leda till att förskolepersonal osynliggör barns olika familjekonstellationer (Wedin 2011, s.65-66). Vid upprepade tillfällen tolkade vi att 9 av 11 informanter ofta relaterade till sig själva där de utgick ifrån heteronormen som det ”normala”. Varje gång de berörde något som låg utanför normens ramar så talade de om det som något avvikande.

Begreppet norm är ett relativt diffust begrepp, men enkelt sagt innebär det idéer om vad som anses vara normalt respektive onormalt, vilket i sin tur skapar förväntningar på individens beteende, utseende, livsstil med mera (Sörensdotter 2010, s.136).

De använde sig av uttryck som ”vi har inga sådana här”, ”det problemet får vi ta då” och ”det är ingen som skulle förstå innebörden av ordet *hen*”, där vi tolkade att de tog för givet att de familjer som fanns representerade på förskolan ingick i heteronormen och att de inte berördes av ordet *hen*. Wojahn förklarar att ordet *hen* är laddat för att ordet bryter mot normer och väcker därmed starka reaktioner hos omgivningen. *Hen* utmanar könshierarkier och syftar till att förändra könsnormer. Språk har makt och det bevisas av en mängd kommentarer från ”*hen*motståndare” som menar att ordet ”förvirrar” och ”hjärntvättar” barnen (Wojahn, 2013).

5.2 En uppfattning om två kön

När informanterna talade om kön var det tydligt att de utgick ifrån att det endast fanns två kön. De grundade sin uppfattning på biologiska teorier där de menade att det inte gick att

undgå att vi är kvinna respektive man och därmed olika. Informanternas uppfattning om kön komplicerade ett användande av *hen* när ordet stod för något könlöst. Utifrån ett biologiskt perspektiv så anses kön som något givet där forskningen fokuserar på olikheter och könsmässiga skillnader mellan flickor och pojkar. Ur ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv kan gränserna mellan kvinnligt och manligt suddas ut där det blir möjligt att förändra synen på könsroller som endast två (Eidevald 2009, s.20).

Informant 1 betonade vid ett flertal tillfällen att det är kvinnan som bär barnet och menade att det inte går att undgå att det är kvinnans roll. Nordberg förklarar i *Makt och kön* (1997) att lagen speglar officiellt accepterade värderingar och strukturer angående kön och blir på sätt och vis ett maktmedel för att så väl befästa som att skapa och återskapa kön. I och med att mannen är norm så hamnar kvinnan ofrivilligt i en underordning. Moderskapet har lyfts fram som en förmåga som ingen man behärskar och blivit motiveringen till kvinnors ”mervärde”. Nordberg menar att kvinnors reproduktion är en konkret grund för heterosexualiteten, som även stärker könsmaktsordningen. Här förklarar hen att samkönade par provocerar köns traditionella relation med manlig överordning och kvinnlig underordning men att de även problematiserar uppfattningen av två kön (Nordberg 1997, s.171,174). Vi tolkade det som att informant 1 tog för givet att alla kvinnor vill ingå ett moderskap och att hen utgick ifrån att alla kvinnor har samma förutsättning till att bli befruktad och föda ett barn. Vilket utesluter och osynliggör samkönade familjer samt kvinnor som kanske inte vill eller förmår skaffa barn.

5.3 Barn som överskrider stereotypa könsroller

Informant 5 beskrev ett tillfälle när en pojke överskred sin könsroll genom att leka med barbie dockor vilket skapade en osäkerhet bland förskolepersonalen på förskolan. Det frågade sig ”vad ska det bli av honom?”. Butler talar om heteronormens påverkan i *Könet brinner* (2005) när det handlar om vår öppenhet inför barn som överskrider stereotypa könsroller. Hen berättar om en pojke som vill dansa balett och provocerar därmed sin omgivning genom att bryta mot heterosexuell maskulinitet där dansen står för femininitet och homosexualitet (Butler 2005, s.11-12). Elwin-Novak och Thomsson beskriver i *Att göra kön* (2003) vikten av att könsbestämma människor. Det här blir märkbart när pojkar klär sig i kläder som anses vara kvinnokläder vilket resulterar i att omgivningen blir förfärad. Det leder till att pojkar som väljer att se ut som en flicka sänker sin status (Elwin-Novak & Thomsson 2003, s.104-105).

Resultatet visar att alla informanter enbart gav exempel som berörde pojkar. De handlade om tillfällen när de samtalade om barnen på sina avdelningar men framförallt när pojkar överskred stereotypa könsroller. Flickorna omnämndes endast när informanterna betonade att det skulle vara lika för flickor och pojkar, att det var viktigt att inte göra skillnad. Hellman menar att små barn inte lärt sig att de överskrider stereotypa gränser i leken det är något som de lär av sin omgivning. Pojkars normalitet är begränsad på förskolan därför är det viktigt att förskolepersonalen uppmuntrar barnens olika sätt att utforska kön (Hellman 2010, s.222). Vi har noterat att när informanterna talat om barn som överskrider stereotypa könsroller har de uttryckt sig på ett liknande sätt som när de reflekterar över betydelsen av ordet *hen*. Vår tolkning har varit att informanterna talat om en osäkerhet inför det som bryter normen.

Utifrån ett queer teoretiskt perspektiv så förklarar Berg och Wickman hur svårt det är att förhålla sig till en person om genus är oklar och vilken roll och betydelse som kön och genus egentligen har (Berg & Wickman 2010, s.7-8). Det blev tydligt när informant 5 berättade om mötet med pojken som hade tofsar där hen beskrev en känsla av förvirring och frustration hos sig själv.

5.4 Barnen är för små för att förstå

När vi ställde frågan om hur informanterna trodde att ett användande av ett könsneutralt pronomen inom förskolan skulle påverka barnen var det fem informanter som svarade att de yngre barnen på förskolan nog skulle vara för små för ett sådant användande. De ansåg att de inte skulle förstå pronomenet *hen*. Dolk förklarar att det är vanligt hos vuxna att tänka att barn ska skyddas från problem, där även forskning visar att övervägande av vuxnas förhållningssätt gentemot barn präglas av en barnsyn där barnen ses som för små för att förstå makt- och samhällsfrågor (Robinsson & Jones Díaz, 2006, se Dolk 2011, s.69).

Lenz Taguchi och Eidevald menar att det är viktigt att barnen i tidig ålder får kunskapen om jämställdhet då de som vuxna kan bidra till ett mer jämställt samhälle. I Delegationen för jämställdhet i förskolan går det att läsa ”För att bryta rådande ojämlika strukturer mellan könen och åstadkomma förändringar måste jämställdhetsarbetet starta redan i förskolan” (DIR 2003: 101iSOU 2004, 115, s. 93 se Lenz Taguchi & Eidevald 2011, s.20). Informant 4

påpekade att om ett nytt ord skulle kunna få fäste så bör det införas så tidigt som möjligt då det blir en naturlig del av barnens språk.

5.5 Barnen måste lära sig en god svenska

Informanterna påpekade en problematik som uppstod i språkbruket hos barn med annat modersmål än svenska. De menade att det ofta blev ”felsägningar” mellan barn och barn samt barn och förskolepersonal när de använde sig av pronomen som hon/han. Personalen uttryckte att de behövde korrigera barnen så att de lärde sig ett korrekt svenskt språk. Nämnde ett barn ”Vad gör hon?” och det visade sig att barnet syftade på en pojke så svarade förskolepersonalen ”Du menar han?”. Här ansåg personalen att det var viktigt att de betonade att barnet använde fel pronomen. Davis pratar om hur samhällets normer befast genom att vuxna lär barn prata på ”rätt sätt” där språket leder till ett upprätthållande av normer. När barn tillägnar sig språket via oss vuxna fogas barnen in i ett bestämt system som är svårt att överträda (Davis 2003, s.12). Där menar vi att genom att rätta barnen språkligt gällande personliga pronomen befäster vi indirekt normer kring kön och könsskapande. Barnen lär sig i tidig ålder att kön har betydelse något som skulle kunna undvikas i ett användande av ordet *hen*. Friis Reset belyser i sin avhandling vilken påverkan makt har inom de olika nätverken gällande feministisk språkplanering. För att ett ord ska kunna etableras i svenska språket krävs det att ordet får kraft i de nätverk som ordet ingår i. Hen menar även att varför *hen* haft svårt att etablera sig i svenska språket har att göra med att det är ett pronomen. Pronomen är något som används ofta i vardagen på förskolan och blir då svårare att ändra (Friis Reset 2012, s.81).

5.6 Vi gör inte skillnad på flickor och pojkar

När vi jämför resultatet från vår studie med Eidevalds avhandling där slutsatsen blev att förskolan var en plats för ett upprätthållande av kön och makt. Så kan vi se ett samband med vår undersökning utifrån hans resultat. Förskolepersonalen vi samtalat med arbetade i tron om att de inte gjorde någon skillnad utifrån barnens kön men när vi analyserat vårt material så visade det på motsatsen. En orsak till detta kan vara att endast informant 7 uppgav att hen var bekant med genuspedagogik.

Vi tolkade att 10 av 11 informanter hade olika ursäkter och förklaringar till varför de inte arbetade mer medvetet kring genus och jämställdhet. Det var även något vi uppfattade när de

samtalade kring ett användande av ordet *hen* på förskolan. Förklaringar till det bristande arbetet försvarades oftast med att föräldrar och barn inte skulle kunna ta till sig ordet och det resulterade omedvetet till att de avsåg sig ansvaret. Vi tolkar informanterna som ovetandes inför sin egen roll och sitt agerande till att kunna påverka.

6. Metoddiskussion

Syftet med vår studie var att undersöka hur förskolepersonal talar om det könsneutrala pronomenet *hen* inom förskolan. Vi upplevde att kvalitativa intervjuer gav oss möjligheten att försöka förstå informanternas tankar och funderingar till ordet *hen*. Med hjälp av den hermeneutiska ansats som studien vilar på samt genom de kvalitativa intervjuer vi utfört så kunde vi närma oss vårt problemområde. Vi har insett i efterhand att vi kunde varit betydligt mer lyhörda inför informanternas svar på intervjuguiden då det skulle inneburit att informanterna fick ett större utrymme att utveckla sina svar. Under intervjuernas gång har vi som intervjuare blivit säkrare i vår roll något som självklart påverkat våra intervjuer. Vi har funderat över metodvalet i vår studie där kvalitativa intervjuer kan ha placerat oss som intervjuare i en maktposition där informanten omedvetet kanske hamnade i underläge. Det kan i sin tur bidragit till att informanten känt krav på sig själv att leverera ”rätt” svar till oss. Detta har inte varit något utmärkande i våra intervjuer men som vi ändå haft i åtanke. Vi har förstått att ansvaret har varit vårt när det handlat om att skapa utrymme för informanterna att på egen hand forma sina svar och känna sig avslappnad och bekväm i situationen. Något som vi kanske inte alltid har lyckats tillföra intervjuerna.

Vi har blivit medvetna om hur vår förförståelse om ämnet har varit till fördel under detta arbete men på samma gång har vi fått påminna oss själva att inte bli normativa. Det har krävts att vi ständigt och återkommande fått hålla en distans till vår förförståelse det har möjliggjort att vi kunnat se analytiskt på sådant som vi själva uppfattat som naturligt. Vi funderar på om resultatet kanske skulle sett annorlunda ut om vi använt oss av observationer istället för intervjuer då vi skulle befunnit oss i informanternas rätta miljö. Vi valde slumpmässigt våra informanter och funderar nu på hur undersökningen hade sett ut om vi medvetet även valt förskolor som profilerar sig genusinriktat. Vad hade en eventuell jämförelse bidragit till i vår analys?

7. Vidareforskning

Under tiden som vi har arbetat med denna studie har en nyfikenhet väckts hos oss där vi funderar över hur ett mer konsekvent användande av ordet *hen* inom förskolan skulle kunna se ut? Vad skulle följderna av ett sådant användande leda till i framtiden för barnen och samhället? Vi tycker att det skulle vara fascinerande att få följa en sådan utveckling genom fortsatta kvalitativa intervjuer men även med hjälp av observationer på förskolan.

Litteraturförteckning

Ambjörnsson, Fanny (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur

Berg, Martin & Wickman Jan (2010). *Queer*. Malmö: Liber

Blom, Ida (2004). "Från det moderna till det postmoderna subjektet". I: Wetterberg Carlsson, Christina & Jansdotter, Anna (red.) *Genushistoria. En historiografisk exposé*. Lund: Studentlitteratur

Bromseth, Janne & Darj, Frida (2010). "Inledning". I: Bromseth, Janne & Darj, Frida (red.) *Normkritisk pedagogik – Makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap

Bronwyn, Davies (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber AB

Butler, Judith (2005). *Könet brinner*. Stockholm: Natur & Kultur

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel*. Göteborg: Daidalos AB

Dolk, Klara (2011). "Genuspedagogiskt trubbel. Från en kompensatoriskt till en komplicerande och normkritisk genuspedagogik". I: Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Ohrlander, Kajsa (red.) *En rosa pedagogik*. Stockholm: Liber AB

Dolk, Klara (2011). "Olikhet, aktivism och kritiskt tänkande i förskolan. Nedslag i Australien och Sverige". I: Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Ohrlander, Kajsa (red.) *En rosa pedagogik*. Stockholm: Liber AB. Citerar Robinson, Kerry & Jones Diaz, Kriss (2006). *Diversity and Difference in Early Childhood Education. Issues for theory and practice*. Berkshire: Open University Press

Edlund, Ann-Catrine, Erson, Eva & Milles, Karin (2007). *Språk och kön*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag

Eidevald, Christian (2009). *Det finns inga tjejbestämmare*. Jönköping: ARK tryckaren AB

Eidevald, Christian & Lenz Taguchi, Hillevi (2011). "Genuspedagogik och förskolan som jämställdhetspolitisk arena". I: Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Ohrlander, Kajsa (red.) *En rosa pedagogik*. Stockholm: Liber AB

Eidevald, Christian & Lenz Taguchi, Hillevi (2011). "Genuspedagogik och förskolan som jämställdhetspolitisk arena". I: Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Ohrlander, Kajsa (red.) *En rosa pedagogik*. Stockholm: Liber AB Citerar Dir. 2003:101. "Kommittédirektiv. Jämställdhetsdelegationen för förskolan". I: SOU 2006:75. *Jämställd förskola- om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Fritzes

Friis Reset, Jorunn (2012) (Opublicerad) "Feministisk språkplanlegging" *En studie av ulike nettverk i språkplanleggingen av snippa och hen*. Examensarbete 30 hp. Institutionen för pedagogik och didaktik. Stockholms universitet.

Gustafsson, Bernt (2009). *Kunskapsfilosofi – Tre kunskapsformer i historisk belysning*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Hall, Donald E (2003). *Queer Theories*. New York: Palegrave Macmillan

Hellman, Anette (2010). *Kan Batman vara rosa?* Doktorsavhandling, Göteborg: Göteborgs Universitet

Hirdman, Yvonne (2001). *Genus- om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB

Lenz- Taguchi, Hillevi (2004). *In på bara benet*. Stockholm: HLS förlag

Lpfö98, reviderad (2010). Stockholm: Skolverket

Lundqvist, Jesper & Johansson, Bettina (2012). *Kivi & monsterhund*. Stockholm: Olika förlag AB

Magnusson, Eva (2003). *Genusforskning inom psykologin – bidrag till psykologisk teori och praktik*. Stockholm: Höskoleverket

Nordberg, Gudrun (1997). "Juridikens kön". I: Nordberg, Gudrun (red.) *Makt och kön – Tretton bidrag till feministisk kunskap*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium

Nordin- Hultman, Elisabeth (2009). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB

Ylva, Elvin Nowak & Thomsson, Helene (2003). *Att göra kön*. Stockholm: Albert Bonniers förlag AB

Ohrlander, Kajsa (2011). "Den rosa pedagogiken - återtagandet". I: Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Ohrlander, Kajsa (red.) *En rosa pedagogik*. Stockholm: Liber AB

Patel, Runa och Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

SOU (2006). *Jämställd förskola - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Fritzes

Sörensdotter, Renita (2010). "En störande, utmanande och obekväm pedagogik. Om queerteoriernas relevans för en normbrytande undervisning". I: Bromseth, Janne & Darj, Frida (red.) *Normkritisk pedagogik – Makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap

Wedin, Eva-Karin (2011). *Jämställdhetsarbete i förskolan och skola*. Stockholm: Nordstedts juridik

Wojahn, Daniel (2012). (Under utgivning). *De personliga pronomenens makt. En studie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer*. Institutionen för kommunikation, medier och IT, Södertörns Högskola.

Elektroniska referenser:

Fuls Queer feministiska manifest (2013). Tillgänglig:

<<http://www.tidskriftenful.se/index.php?m=ful&o=manifest&mr=4>> (2013-04-22)

Pavlica, Adrianna (2012). *Så började debatten om hen*. (Elektronisk) Göteborgsposten, 29 februari. Tillgänglig: <<http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.874481-sa-borjade-debatten-om-hen>> (2013-04-22)

Nationalencyklopedin (2013). (Elektronisk) Tillgänglig: <www.ne.se/hen> (2013-03-09)

Diskrimineringsombudsmannen (2013). *Könsidentitet eller könsuttryck*. (Elektronisk)

Tillgänglig:

<<http://www.planforskolan.se/sv/Likabehandlingsplan/LP/forskola/Start/Diskrimineringsgrunder/Konsidentitet-eller-uttryck/>> (2013-03-01)

Språkrådet (2012). *Hur använder man hen*. (Elektronisk) Institutet för språkvård och folkminnen. Tillgänglig: < <http://www.sprakradet.se/12729>> (2013-03-01)

Milles Karin, Salmson, Karin & Tomicic, Marie (2012). *Det behövs ett nytt ord i svenska språket*. (Elektronisk) Svenska dagbladets blogg: Brännpunkt, 20 januari. Tillgänglig: <http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/det-behovs-ett-nytt-ord-i-svenska-sprak_6784859.svd> (2013-03-22)

RFSL – Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (2013). (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.rfsl.se/?p=623>> (2013-04-22)

BILAGA 1

Intervjuguide

- Ålder?
- Vad har du för utbildning?
- När och var utbildade du dig?
- Har du vidare utbildat dig, gått fortbildning?
- Hur många år har du arbetat i verksamheten?
- Hur länge har du varit på avdelningen du är nu?

- Tänkte att du skulle få börja med att beskriva vad du tänker och känner när du hör det könsneutrala pronomenet *hen*?

- Du kanske känner till att ordet *hen* har varit omdebatterad inom svensk media det senaste året? Hur tolkar du *hens* genomslagskraft i förskolan och hur arbetar ni med det?

- Har er förskola fört en diskussion kring ordet *hen* inom er verksamhet eller har det kommit upp vid något annat tillfälle?

- Vet du hur er förskola ställer sig inför ett användande av ett köns neutralt pronomen?

- I vilket sammanhang i ditt arbete med barnen kan du tycka att *hen* skulle fylla en funktion? Om informanten inte tycker det skulle uppfylla en funktion så förklara varför.

- Hur tror du att ett användande av ett köns neutralt pronomen inom förskolan skulle påverka barnen? Beskriv ditt svar mer konkret?

- På vilket sätt bemöter ni barn som bryter mot de stereotypa könsrollerna på förskolan?

- Hur skulle du bemöta ett barn, familj eller kollega inom förskolan som vill identifiera sig som *hen* istället för pronomen som han och hon?
- Känner du till boken *Kivi & Monsterhund* Jesper Lundqvist? Sveriges första barnbok med det könsneutrala pronomenet *hen*?
- Om du tänker tillbaka på det som vi nu har suttit och samtalat om – hur tror du att framtiden inom kort kommer att se ut inom förskolan när det gäller begreppet *hen*?
- Avslutningsvis är det några tankar eller frågor som väckts i dig under samtalets gång?